

Waarnemingen aan reptielen en amfibieën rondom

Marmaris een Turkse toeristenplaats

Jaco Bruekers
fam.bruekers@home.nl
Foto's van de auteur

Marmaris is een typische Turkse badplaats aan de westkust. Dus veel drukte, verkeer, hotels en winkelstraten. Toch is het mogelijk om binnen en buiten de bebouwde kom van Marmaris leuke ontdekkingen te doen. Begin mei 2010 zijn wij naar dat toeristen-mekka afgereisd om daar een korte vakantie door te brengen. Met enige inspanningen konden we enkele bijzondere waarnemingen doen. In dit artikel wordt daarvan een overzicht gegeven.

Naast ontspanning aan het zwembad, vinden wij het prettig om veel te wandelen en zo de omgeving goed te verkennen. Het is voor ons altijd een uitdaging om de lijst van waarnemingen aan dieren zo lang mogelijk te maken.

Vooraf hadden we ten aanzien van reptielen en amfibieën wel wat doelen gesteld. Eén ervan was het vinden van kleine halskraaghagedissen, meer speciaal de Oerzeni hagedis (*Anatololacerta oerzeni palasgiana*) waarvan in de literatuur aanwijzing te vinden waren dat deze soort in de omgeving van Marmaris voorkomt. Verder stonden schildpadden op het lijstje; de Moorse landschildpad (*Testudo graeca iberica*) en de Balkanbeekschildpad (*Mauremys rivulata*).

Wat we van tevoren niet konden bedenken was dat deze trip enkele bijzondere resultaten zou opleveren, zoals een kameleon (*Chamaeleo chamaeleon*) en ook heel onverwacht, een allochtone soort: de Syrische hagedis (*Phoenicolacerta laevis*)!

Amfibieën

In diverse vochtige milieus zagen en hoorden we regelmatig luidruchtige groene kikkers (*Pelophylax ridibundus*, vroeger *Rana ridibunda*) en veel juveniele Groene padden (*Bufo viridis*, ook wel *Pseudepidalea viridis*). Deze soorten en hun larven bleken allerm minst kieskeurig wat betreft hun leefmilieu. We troffen ze aan in met water gevulde greppels langs zandwegen,

in poelen, vijvers en in beekjes. Ook in de betonnen afvoergreppel die midden door Marmaris loopt, waren jonge Groene padden een algemene verschijning. Dit zijn overigens de enige amfibiesoorten waarvan wij in dit verslag melding kunnen maken.

Als illustratie bij dit artikel plaats ik een foto van een Groene pad met een wel heel afwijkende tekening.

Hardoen

Op andere locaties in Turkije vonden wij de Hardoen (*Laudakia stellio daani*) een algemeen voorkomende hagedis. Het verbaasde ons dat dit in Marmaris en Icmeler niet zo was. In het centrum van Marmaris op ogenschijnlijk geschikte plaatsen zoals bij de burcht nabij de haven of bij de historische opgravingen in het centrum ontbraken ze volledig. Wij vonden ze voornamelijk buiten de bebouwde kom. Met name in een droge rivierbedding, op de muren rondom de jachthaven en op de muurtjes langs het wandelpad van Marmaris naar Icmeler.

Halskraaghagedissen

Van deze groep van hagedissen vonden we in deze streek drie soorten. Van de Reuzensmaragdhagedissen (*Lacerta trilineata diplochondrodes*) hebben we op één plek net buiten Marmaris slechts een schim van een volwassen mannetje kunnen zien.

Nabij een beekje in het achterland op

← *Eirenis modestus*

grote rotsblokken stuitten we op een viertal, dat we vrij snel konden herkennen als de Oerzeni hagedis (*Anatololacerta oerzeni pelagiana*). Deze hagedissen

waren allerminst schuw en liepen op een gegeven moment zelfs, bij een van ons, over de schoenen!

Eén mannetje konden we bestuderen bij

Pseudepidalea
(*Bufo*) *viridis*

Laudakia stellio
daani

Anatololacerta oerzeni pelasgiana

het jagen, vangen en verorberen van een libel (*Anisoptera spec.*). *Anatololacerta* zagen we slechts op deze locatie in het heuvelland, dus ver van enige bebouwing.

Erg verbaasd waren wij toen we een voor dit gebied, zelfs voor dit deel van Turkije, een nieuwe soort ontdekten: de Syrische hagedis (*Phoenicolacerta laevis*)!

In Marmaris zag ik één vrouwtje op de restanten van een strandtent nabij het strand. Enkele dagen later troffen we tot onze verbazing zelfs een stabiel ogende populatie van deze soort aan in het nabij gelegen Icmeler. In totaal zagen daar zestien dieren. Het natuurlijke leefgebied van *Ph. laevis* ligt in het oosten van Turkije. Deze eerste waarneming van deze soort

Nieuwe ontdekking in Icmeler
Phoenicolacerta laevis

in westelijk Turkije is elders uitgebreid beschreven. Daarin wordt ook uitgebreider ingegaan op de verspreiding deze opportunistische hagedissoort (BRUEKERS, 2010).

Op basis van de waarnemingen in Side/Manavgat en onze observaties in Marmaris/Icmeler concludeer ik dat *Ph. laevis* aantoonbaar in staat is om de niches in te nemen die andere kleine halskraaghagedissen (tot op heden) niet hebben benut of hebben bereikt. Er is nu een aantal allochtone populaties bekend, namelijk die in Side/Manavgat, omgeving Kemer, ten westen van Alanya (KANTZ, PERS. MED. 2010) en Anamur, en nu dus ook in Marmaris/Icmeler (TROIDL&TROIDL, 2008a en b; BRUEKERS &UYTTERSCHOUT, 2010; BRUEKERS, 2010. Zie ook www.Lacerta.de). Het zou mij niet verbazen dat de Syrische hagedis in de nabije toekomst ook op andere, onverwachte plaatsen in Turkije opduikt.

Slangenooghagedis

Ophisops elegans macrodactylus is nabij bosranden en droge velden een vrij algemene verschijning. Het typische vluchtgedrag bestaat uit kort sprintjes van struik naar struik. De mannetjes zijn goed herkenbaar aan hun geel, groen en blauw gekleurde schubbenkleed.

Gouden skink

Een keer zagen wij deze opvallende skink op een plaats waar we hem niet verwachtten. Tijdens een wandeling in een bosrijk gebied troffen we een zonnende *Trachylepis auratus* op een vermolmd boomstam. Omdat het dier erg schuw was, konden we geen foto maken.

Scheltopusik

Het is altijd een feest om deze grote pootloze hagedis tegen te komen. Ik vind het geluid van een vluchtende *Pseudopus apodus* opvallend veel weg hebben van het geluid dat je voortbrengt als je een tuinslang door het gras sleept. Met een beetje geluk (duiken!) kun je deze hagedis bemachtigen.

Één keer in
Marmaris gezien:
*Phoenicolacerta
laevis*

Tijdens deze vakantie is me dat twee keer gelukt. Hoewel het forse beesten zijn met krachtig ogende koppen, ben ik nog nooit gebeten. *Pseudopus* weert zich vaak op een andere manier; ze poepen vrijwel direct en veel! Fascinerend vind ik de restanten van wat ooit poten zijn geweest, de “flapjes” aan weerszijden van de cloaca.

Europese tijtjak

Naast die ene *Phoenicolacerta laevis* nabij het strand van Marmaris, was het enige andere reptiel dat we in de stad zagen een *Hemidactylus turcicus*. Op een avond na een wandeling werden we bij de ingang van ons appartement “begroet” door deze

gekko; hij zat roerloos bij de lamp boven de deur wachtend op de insecten die door het licht werden aangelokt.

Europese kameleon

Deze bijzondere hagedis te vinden geldt heden ten dagen nog steeds als een bijzonderheid. Voor ons in elk geval wel. We wisten dat *Chamaeleo chamaeleon* ook in het door ons bezochte gebied voorkomt. Dit feit maakt het echter niet makkelijker om deze goed gecamoufleerde hagedis te ontdekken. Uit ervaring wist ik wel dat kameleons soms in de omgeving van bebouwing kunnen voorkomen (BRUEKERS, 2003). Toch schatte ik de kansen rondom

→ *Pseudopus
apodus*

*Hemidactylus
turcicus*

Chamaeleo chamaeleon in zijn natuurlijke omgeving aan de wandel

Marmaris steeds laag in.

We waren beiden dan ook zeer verrast toen wij net buiten de bebouwde kom, achter enkele woningen(!) toch een kameleon aantreffen. Hij zat in een struik op een braakliggend veldje waar we eigenlijk naar schildpadden en slangen zochten. Dit groengekleurd halfwas exemplaar, dat ons kennelijk al gezien had, maakte zich snel uit

de voeten. Van dit dier hebben wij natuurlijk veel foto's gemaakt. Zo'n kans krijg je immers niet snel opnieuw.

Slangen

Het aantal slangen dat we konden vinden bleef beperkt tot drie soorten. In de biotoop waar wij *Anatololacerta oerzeni* vonden, trof ik ook een jagende *Platyceps*

najadum aan. De slang was uiterst alert en vluchtte vrijwel direct toen ik opkeek.

Niet ver daar vandaan, onder een stuk schors, vond ik een volwassen *Eirenis modestum*. Langs een droge rivierbedding onder stenen stuitten we, al stenen kerend, tot drie keer toe op de merkwaardige en bleek gekleurde wormslang (*Typhlops vermicularis*).

Schildpadden

Balkanbeekschildpadden (*Mauremys rivulata*) vind je eigenlijk op alle plaatsen waar water is. Rondom Marmaris is dat niet anders. In een moerasgebied niet ver van de jachthaven zagen we op boomstammen soms meerdere beekschildpadden zonnen. In het water bevonden zich grote aantallen

Chamaeleo chameleon en zijn biotoop

Chamaeleo chamaeleon halfwas

en het wemelde er van de muskietvisjes (*Gambusia affinis*). Verder landinwaarts in een grote poel van een opdrogende beek, scharrelde een juveniele beekschildpad rond, zoekend naar voedsel. Ik vermoed dat vlokreeftjes (*Gammarus publex*) op het menu stonden. Die waren daar veelvuldig onder en tussen stenen te vinden.

Typhlops vermicularis

Waar het rondom Marmaris niet aan ontbreekt, zijn de Moorse landschildpad- den (*Testudo graeca iberica*). Het is zeker

niet zo dat je ze overal tegenkomt. Je moet je wel enige inspanningen getroosten om deze reptielen te vinden. Wij zochten op verschillende terreinen zoals bosranden, droge rivierbeddingen, boomgaarden en licht beboste heuvels. Dat leverde voor ons vrijwel altijd succes op. We vonden gedurende deze week 54 exemplaren (21♂, 27♀, 6 juvenielen). Aardig om te melden is dat de grote toeristische attractie van Marmaris, het kasteel nabij de haven, ook

schildpadden herbergt. Ze bevinden zich in de binnentuin en leiden er een relatief beschermd bestaan. Ook zag ik een naar schatting 3 jaar oud juveniel. Mogelijk een jong van dat koppel.

Eén keer hebben we in het vrije veld een vrij bijzondere waarneming gedaan. In het buitengebied ten westen van Marmaris, stuitte we op een poel in een wegberm met een omtrek van 1.5 meter en 60cm diep. Deze waterpartij bleek een bijzondere aantrekkingskracht te hebben op de landschildpadden. We vonden op deze ene plek zowaar twaalf dieren bij elkaar! Zoiets hadden wij nog nooit eerder meegemaakt.

We naderden de locatie behoedzaam en konden de schildpadden daardoor enige tijd ongestoord observeren. We zagen verschillende dieren doelgericht naar het water lopen om er te drinken. Eén keer rolde een vrouwtje naar beneden en belandde midden in de poel; kopje onder. Wat bleek? De schildpad was prima in staat zichzelf te redden. Na een paar seconden zag ik de schildpad over de bodem lopen. Ze wandelde rustig het water uit!

Schuwe *Mauremys rivulata*

Dankwoord

Mijn vrouw Yvonne dank ik voor haar enthousiasme en steun in het veld.

→ Zwemmende *Testudo ibera*

LITERATUUR

- BRUEKERS, J., 2003. Observaties aan de Gewone Kameleon (*Chamaeleo chamaeleon*) op Malta. *Lacerta* 61 (3): 114-117.
- BRUEKERS, J. & G. UYTTERSCHOUT, 2010. Waarnemingen aan de Syrische hagedis (*Phoenicolacerta laevis*) in Zuid-Turkije. *Lacerta*, 68 (6): 216-231.
- BRUEKERS, J., 2010. Erstnachweis der Syrischen Eidechse (*Phoenicolacerta laevis*) in der West-Türkei. *Die Eidechse* 21 (3):75-80.
- TROIDL, S. & A. TROIDL, 2008a. Erster Nachweis der Syrischen Eidechse, *Phoenicolacerta laevis*, bei Side und Manavgat. *Die Eidechse* 19 (1):14-18.
- TROIDL, S. & A. TROIDL, 2008b: Herpetologische und andere Naturbeobachtungen bei Side und Manavgat sowie bei Ausflügen zu den Sehenswürdigkeiten der Region. www.lacerta.de.

<http://www.lacerta.de/AS/Species.php?Species=51> (geraadpleegd; 2 februari 2011).

SUMMARY

Observations on reptiles and amphibians near Marmaris, Turkey.

The author describes his herpetological observations in the surroundings of Marmaris (and Icmeler) in Turkey in May 2010. Several species were found:

- Amphibians: *Pseudepidalea viridis*, *Pelophylax ridibundus*.
 Turtles: *Testudo graeca ibera*, *Mauremys rivulata*.
 Lizards: *Chamaeleo chamaeleon*, *Anatololacerta oerzeni palasgi-ana*, *Hemidactylus turcicus*, *Trachylepis auratus*, *Laudakia stellio daani*, *Ophisops elegans macrodactylus*, *Pseudopus apodus*.
 Snakes: *Typhlops vermicularis*, *Eirenis modestum*, *Platyceps najadum*.

The authors also highlights the discovery of a new lizard species for this area. One *Phoenicolacerta laevis* (female) was seen near the beach of Marmaris. Sixteen other individuals were found in the nearby town of Icmeler. This was the first time that this opportunistic species was found in western Turkey.

